

περάνωμεν ἐντεῦθεν τὰ εἰς Θεὸν καθήκοντα τοῦ ἀνθρώπου, τὰ εἰς ἑαυτὸν, καὶ τὰ εἰς τοὺς ἄλλους ἀνθρώπους.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Ζ'.

Καθήκοντα πηγάζοντα ἐκ τοῦ φυσικοῦ νόμου, καὶ ἐκ τῆς λογικῆς φύσεως τοῦ ἀνθρώπου.

Λέγομεν λοιπὸν ὅτι ἐξ αὐτοῦ τοῦ ὁρισμοῦ τοῦ φυσικοῦ νόμου γίνεται φανερόν, ὅτι εἶναι εἰς καὶ ὁ αὐτὸς εἰς πάντας ἀνθρώπους. Διότι, ἐπειδὴ ὁ φυσικὸς νόμος ἔχει τὸν λόγον αὐτοῦ εἰς τὴν ὑπαρξιν τοῦ Θεοῦ, καὶ εἰς τὴν λογικὴν φύσιν τοῦ ἀνθρώπου, εἶναι λοιπὸν ἀμετάβλητος, ὡς καὶ αὐτὸς ὁ Θεός, καὶ ἐπομένως εἰς καὶ ὁ αὐτὸς πανταχοῦ καὶ πάντοτε. Ἄν θεωρήσωμεν τὰ πρῶτα ἀξιώματα τοῦ φυσικοῦ νόμου, δὲν εἶναι ὀλιγώτερον φανερόν, ὅτι καὶ τούτων ἡ γνῶσις εἶναι εἰς πάντας ἡ αὐτὴ καὶ ἀνεξάλειπτος· διότι τὰ ἀξιώματα ταῦτα πηγάζουσιν ἀμέσως ἐκ τοῦ φυσικοῦ νόμου. Τίς παρατηρῶν ἑαυτὸν καὶ τὸν κόσμον δύνανται νὰ μὴ ὁμολογήσῃ ὅτι εἶναι ποίημα Θεοῦ; ὅτι ἐκ τῆς ἀγαθότητος αὐτοῦ ἔλαβε ζῶον, λογικόν, καὶ ἄλλα φυσικὰ λεγόμενα χάρισματα; Ὁ Θεὸς εἶναι ὁ ὑπέρτατος πάντων καὶ πανάγαθος Κύριος. Εὐθὺς λοιπὸν συμπεραίνονται ἐκ τῆς ἀληθείας ταύτης πάντα τὰ εἰς Θεὸν καθήκοντα, ἡγουν, ὅτι πρέπει ὑπὲρ πάντα νὰ ἀγαπῶμεν τὸν Θεόν, καὶ νὰ μὴ ἁμαρτάνωμεν εἰς αὐτὸν, κτλ.

Αὗται ὁμοίως αἱ δυνάμεις τῆς ψυχῆς, ἃς ἐκ τῆς μαρτυρίας τῆς συνειδήσεως ὁμολογεῖ πᾶς τις, ὅτι ἔλαβε παρὰ τοῦ Θεοῦ, ὑπαγορεύουσι καὶ συνιστῶσι τὴν ἀρετὴν, ἣτις λέγεται *εὐσέβεια*.

Ταύτην δὲ τὴν εἰς Θεὸν εὐσέβειαν δυνάμεθ' καὶ ὀφείλομεν νὰ φανερόνωμεν κατὰ δύο τρόπους· πρῶτον, μὲ ἐσωτερικὴν λατρείαν, ἡγουν μὲ ἀγάπην πρὸς τὸν Θεόν (1), καὶ μὲ τὴν ἠθικὴν ἀγαθότητα τῶν πράξεων ἡμῶν· δεύτερον, μὲ λατρείαν ἐξωτερικὴν, εἴτε μερικὴν εἴτε δημοσίαν· διότι ὀφείλομεν νὰ μεγαλύνωμεν καὶ νὰ ἐξυμνῶμεν τὴν δόξαν τοῦ Θεοῦ. Ταῦτα δὲ τὰ εἰς Θεὸν καθήκοντα συνιστῶσι καὶ τὴν λεγομένην *φυσικὴν θρησκείαν*· διότι φύσει ὁ ἄνθρωπος αἰσθάνεται τὴν ὑπαρξιν ἐνὸς Θεοῦ δημιουργοῦ καὶ ἀνεξαρτήτου Κυρίου τῶν πάντων. Ἐκ τοῦ φυσικοῦ τούτου αἰσθήματος κινούμενοι οἱ ἄνθρωποι, προστρέχουσιν εἰς τὸν Θεὸν ἐπικαλούμενοι αὐτὸν ἐν καιρῷ δυστυχίας, καὶ σπεύδουσι μὲ ὑπόκλισιν, μὲ δεήσεις καὶ προσφοράς, νὰ ἐξιλεώσωσιν αὐτὸν, καὶ νὰ ἐλκύσωσι τὴν θείαν αὐτοῦ ἀντίληψιν. Ἐντεῦθεν ἡ φυσικὴ αὕτη θρησκεία φαίνεται, ὅτι ὑπῆρχεν ἔτι καὶ πρὸ τῆς συστάσεως τῶν κοινω-

(1) Ἀγαπήσεις Κύριον τὸν Θεόν σου ἐν ὅλῃ τῇ καρδίᾳ σου, καὶ ἐν ὅλῃ τῇ ψυχῇ σου, καὶ ἐν ὅλῃ τῇ διανοίᾳ σου (Ματθ. κβ'. 57.)